શ્રાવક સામાયિક સૂત્ર

સામાયિકની વ્યાખ્યા

जस्स सामाणिओ अप्पा, संजमे नियमे तवे ।
तस्स सामाइयं होइ, इइ केवलि भासियं ॥ १ ॥
जो समो सव्व भूएसु, तसेसु थावरेसु य ।
तस्स सामाइयं होइ, इइ केवलि भासियं ॥ २ ॥

જેનો આત્મા સંયમમાં, નિયમમાં તથા તપમાં લીન છે. ખરેખર તેનું 'સામાયિકવ્રત' સાચું છે. એવું કેવલજ્ઞાનીઓએ કહ્યું છે.

જે ત્રસ અને સ્થાવર, બધાં પ્રાણીઓ ઉપર સમભાવ રાખે છે. ખરેખર તેનું 'સામાયિકવ્રત' સાચું છે. એવું કેવલજ્ઞાનીઓએ કહ્યું છે.

सामाइयं नाम -

''सावज्ज - जोग - परिवज्जणं,
निरवज्ज - जोग - पडिसेवणं च । ''

સાવદ્ય યોગોનો ત્યાગ કરવો અને નિરવદ્ય યોગોમાં પ્રવૃત્તિ કરવી. તેનું નામ છે - **સામાયિક**

નમોત્થુણં સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ

શ્રાવક સામાયિક સૂત્ર

(અર્થ અને પ્રશ્નોત્તર સહિત)

પાઠ : પહેલો નમસ્કાર - સૂત્ર

નમો અરિહંતાણ * - અરિહંત ભગવંતોને નમસ્કાર હો.
નમો સિદ્ધાણં-સિદ્ધ ભગવંતોને નમસ્કાર હો.
નમો આયરિયાણં-આચાર્ય ભગવંતોને નમસ્કાર હો.
નમો ઉવજ્ઝાયાણં-ઉપાધ્યાય ભગવંતોને નમસ્કાર હો.
નમો લોએ સવ્વસાહૂણં-લોકમાં રહેલા સર્વ સાધુ ભગવંતોને નમસ્કાર હો.

પાઠ બીજો ગુરુવંદન - સૂત્ર

તિક્ખુત્તો-ત્રણવાર
આયાહિણં-જમણી તરફથી શરૂ કરીને
પયાહિણં-(જમણી તરફ વળતી) પ્રદક્ષિણા કરીને,
વંદામિ-સ્તુતિ અથવા વંદન કરું છું.
નમંસામિ-પંચાંગ નમાવીને નમસ્કાર કરું છું.
સક્કારેમિ-સત્કાર કરું છું.
સમ્માણેમિ-સન્માન આપું છું.
કલ્લાણં-હે ગુરુદેવ ! આપ કલ્યાણરૂપ છો,
મંગલં-મંગલરૂપ છો.
દેવયં-ધર્મદેવરૂપ છો.

---

* ''અરહંતાણં'' શબ્દ નો પ્રયોગ આગમોમાં અનેક જગાએ જોવા મળે છે. 'અરહંતાણં'' શબ્દ પ્રયોગ પણ ઉચિત જણાય છે.

ચેઈયં-જ્ઞાનવંત અથવા સુપ્રશસ્ત મનમાં હેતુરૂપ છો.
પજ્જુવાસામિ.* -(હું) આપની મન, વચન, કાયાએ કરી
પર્યુપાસના = સેવા ઉપાસના કરું છું.

પાઠ ત્રીજો આલોચના-સૂત્ર

ઇચ્છામિ-ઇચ્છું છું.
પડિક્કમિઉં.-પ્રતિક્રમણ કરવાને, નિવૃત્ત થવાને (કોનાથી ?)
ઈરિયાવહિયાએ-માર્ગમાં ચાલવાથી થવાવાળી,
વિરાહણાએ -વિરાધનાથી, હિંસાથી;
(વિરાધના કયા જીવોની અને કેવી રીતે ?)
ગમણાગમણે.-રસ્તામાં જતાં-આવતાં,
પાણક્કમણે-પ્રાણીઓ (વિકલેન્દ્રિય)ને કચર્યા હોય,
બીયક્કમણે-(સચિત્ત) બીજોને કચર્યા હોય,
હરિયક્કમણે-લીલી વનસ્પતિને કચરી હોય,
ઓસા-ઝાકળ, ઓસ, ઠાર;
ઉત્તિંગ-કીડિયારાં વગેરે જીવોનાં દર,
પણગ-પંચવર્ણી, લીલફૂગ-સેવાળ,
દગ-સચિત્ત પાણી,
મટ્ટી-સચિત્ત મૃત્તિકા-માટી,
મક્કડા-કરોળિયાના પડ,
સંતાણા-કરોળીયાના જાળા.
સંકમણે.-ચાંપતાં, ઉપર પગ મૂકવાથી,

---

* "મત્થએણ વંદામિ" મસ્તક નમાવીને વંદન કરું છું. આ શબ્દ કેટલાક સ્થળે 'તિક્ખુત્તો' ના પાઠની શરૂઆતમાં અથવા અંતમાં બોલાય છે.

(ઉપસંહાર)

જે-જે કોઈ
મે-મેં (મારા જીવે)
જીવા-જીવોની,
વિરાહિયા-વિરાધના કરી હોય, દુઃખ દીધું હોય,
(ક્યા જીવો ?)

એગિંદિયા- એક ઈન્દ્રિયવાળા જીવ-પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ. (કાયા)

બેઈંદિયા- બે ઈન્દ્રિયવાળા જીવ-પોરા, કરમિયાં, શંખ, છીપ, જળો, અળસિયાં વગેરે (કાયા અને જીભ)

તેઈંદિયા- ત્રણ ઈન્દ્રિયવાળા જીવ-કીડી, મકોડા, ઘનેડા, કંથવા, માંકડ, જૂ વગેરે (કાયા, જીભ અને નાક)

ચઉરિંદિયા- ચાર ઈન્દ્રિયવાળા જીવ-માખી, મચ્છર, ડાંસ, વીંછી, ભમરા વગેરે (કાયા, જીભ, નાક ને આંખ)

પંચિંદિયા.- પાંચ ઈન્દ્રિયવાળા જીવ-જલચર, સ્થલચર, ઉરપર, ભુજપર, ખેચર, તથા મનુષ્ય, દેવ, નારકી વગેરે (કાયા, જીભ, નાક, આંખ ને કાન)

(હિંસા અને વિરાધનાના પ્રકારો)

અભિહયા-(૧) સામા આવતાં હણ્યાં હોય,
વત્તિયા-(૨) ધૂળ આદિથી ઢાંક્યા હોય,
લેસિયા-(૩) જમીન સાથે મસળ્યા હોય,
સંઘાઈયા-(૪) એકબીજાનાં શરીરને અથડાવ્યા હોય,
સંઘટ્ટિયા-(૫) સ્પર્શ કરી ખેદ પમાડ્યો હોય,
પરિયાવિયા-(૬) પરિતાપ=ચારે બાજુથી પીડા ઉપજાવી હોય,

કિલામિયા-(૭) કિલામના=ગ્લાનિ ઉત્પન્ન કરી હોય, અધમૂઆ કર્યા હોય,
ઉદ્દવિયા-(૮) ધ્રાસ્કો પમાડ્યો હોય, ભયભીત કર્યા હોય,
ઠાણાઓ-(૯) એક સ્થાને (ઠેકાણે) થી,
ઠાણં બીજે સ્થાને (ઠેકાણે)
સંકામિયા- સંક્રમણ કર્યું હોય, રાખ્યા હોય,
જીવિયાઓ- (૧૦) જીવનથી જ
વવરોવિયા- રહિત કર્યા હોય, પૂરેપૂરા મારી જ નાંખ્યા હોય.
તસ્સ-તેનું
મિચ્છા-મિથ્યા (નિષ્ફળ) થાઓ.
મિ-મારું
દુક્કડં.-દુષ્કૃત-પાપ.

પાઠ : ચોથો : તસ્સઉત્તરી - સૂત્ર

તસ્સ-તેને, (પાપયુક્ત આત્માને)
ઉત્તરી-કરણેણં-વિશેષ શ્રેષ્ઠ-ઉત્કૃષ્ટ બનાવવા માટે,
પાયચ્છિત્ત-કરણેણં-પ્રાયશ્ચિત્ત કરવા માટે,
વિસોહી-કરણેણં-વિશેષ શુદ્ધિ કરવા માટે,
વિસલ્લી કરણેણં-શલ્યોથી રહિત કરવા માટે,
પાવાણં કમ્માણં-પાપ (સંસાર નિબંધનરૂપ) કર્મોનો,
નિગ્ઘાયણટ્ઠાએ-મૂળથી નાશ કરવાને માટે,
ઠામિ-કરું છું.
કાઉસ્સગ્ગં.-કાયોત્સર્ગ=શરીરના વ્યાપારોનો ત્યાગ,

આગાર-સૂત્ર

અન્નત્થ-અન્યત્ર, નીચે બતાવેલાં આગારો (છૂટો) સિવાય
ઊસસિએણં-ઉચ્છવાસ=ઊંચો શ્વાસ લેવાથી, (૧)
નીસસિએણં-નિઃશ્વાસ=નીચો શ્વાસ મૂકવાથી; (૨)
ખાસિએણં-ખાંસી-ઉધરસ આવવાથી, (૩)
છીએણં-છીંક આવવાથી, (૪)
જંભાઈએણં-બગાસું આવવાથી, (૫)
ઉડ્ડુએણં-ઓડકાર આવવાથી, (૬)
વાયનિસગ્ગેણં-અધો વાયુ નીકળવાથી, (૭)
ભમલીએ-ચક્કર, ફેર આવવાથી, (૮)
પિત્તમુચ્છાએ.-પિત્તના પ્રકોપથી મૂર્છા આવવાથી, (૯)
સુહુમેહિં - સૂક્ષ્મપણે-જરા
અંગ સંચાલેહિં - શરીરના સંચરવાથી-હલવાથી, (૧૦)
સુહુમેહિં - સૂક્ષ્મપણે-જરા
ખેલ સંચાલેહિં - કફ, થૂંક વગેરે ગળવા વડે થતાં સંચારથી, (૧૧)
સુહુમેહિં - સૂક્ષ્મપણે-જરા
દિટ્ઠિ સંચાલેહિં - દ્રષ્ટિના સંચારથી-પટપટવાથી, (૧૨)
એવમાઈએહિં - ઇત્યાદિ, (એવા બીજા પણ)
આગારેહિં - આગારોથી, છૂટોથી,
અભગ્ગો - અભગ્ગ=ભાંગે નહિ,
અવિરાહિઓ-વિરાધના રહિત, અખંડિત,
હુજ્જ-હજો,
મે-મારો
કાઉસ્સગ્ગો.-કાયોત્સર્ગ, (ક્યાં સુધી ?)
જાવ-જ્યાં સુધી,

અરિહંતાણં-અરિહંત
ભગવંતાણં-ભગવંતોને,
નમોક્કારેણં - નમસ્કાર કરીને,
(પ્રગટપણે ''નમો અરિહંતાણં'' બોલીને)
ન પારેમિ. - ન પાળું (કાયોત્સર્ગ પૂરો ન કરું)
તાવ-ત્યાં સુધી (હું)
કાયં-કાયા-શરીરને,
ઠાણેણં-(એક સ્થાને) સ્થિર રહીને,
મોણેણં-વચન દ્વારા મૌન રહીને,
ઝાણેણં-શુભ-ધ્યાનમાં ચિત્તની એકાગ્રતા કરીને,
અપ્પાણં-આત્માને અર્થાત્ ચંચલ એવી મારી કાયાને,
વોસિરામિ-અલગ કરું છું, વોસિરાવું છું; ત્યાગું છું.

પાઠ : પાંચમો ચતુર્વિંશતિ સ્તવ-સૂત્ર

(अनुष्टुप् छंद)

લોગસ્સ ઉજ્જોયગરે, ધમ્મતિત્થયરે જિણે;.
અરિહંતે કિત્તઈસ્સં, ચઉવીસં પિ કેવલી. (૧)

(आर्या छंद)

ઉસભમજિયં ચ વંદે, સંભવ મભિનંદણં ચ સુમઈં ચ;
પઉમપ્પહં સુપાસં, જિણં ચ ચંદપ્પહં વંદે. (૨)
સુવિહિં ચ પુપ્ફદંતં, સીયલ-સિજ્જંસ-વાસુપુજ્જં ચ;
વિમલમણંતં ચ જિણં, ધમ્મં સંતિં ચ વંદામિ. (૩)
કુંથું અરં ચ મલ્લિં, વંદે મુણિસુવ્વયં નમિજિણં ચ;
વંદામિ રિટ્ઠનેમિં, પાસં તહ વદ્ધમાણં ચ. (૪)

એવંમએ અભિથુઆ, વિહુયરય-મલા પહીણ જર મરણા:,
ચઉવીસં પિ જિણવરા, તિત્થયરા મે પસીયંતુ, (૫)
કિત્તિય વંદિય મહિયા, જે એ લોગ્ગસ ઉત્તમા સિદ્ધા;
આરુગ્ગ બોહિલાભં, સમાહિ વર મુત્તમં દિંતુ. (૬)
ચંદેસુ નિમ્મલયરા, આઈચ્ચેસુ અહિયં પયાસયરા;
સાગર વર ગંભીરા, સિદ્ધા સિદ્ધિં મમ દિસંતુ. (૭)

લોગસ્સ સૂત્ર-શબ્દાર્થ

લોગસ્સ-સંપૂર્ણ લોકમાં-જગતમાં,
ઉજ્જોયગરે-ઉદ્યોત=જ્ઞાનરૂપી પ્રકાશના કરનારા,
ધમ્મતિત્થયરે-ધર્મરૂપ તીર્થની સ્થાપના કરનારા,
જિણે-રાગ-દ્વેષના વિજેતા-જિનેશ્વર,
અરિહંતે-કર્મરૂપી શત્રુને હણનાર-અરિહંત
કિત્તઈસ્સં-નામ લઈને કીર્તન=સ્તુતિ કરીશ
ચઉવીસંપિ-ચોવીશે ય, (તથા અન્ય પણ)
કેવલી-કેવલજ્ઞાની તીર્થંકરોની,
ઉસભ-શ્રી ઋષભદેવસ્વામી (આદિનાથ)ને, (૧)
મજિયં ચ - અને શ્રી અજિતનાથસ્વામીને, (૨)
વંદે-વંદન કરૂં છું,
સંભવ-શ્રી સંભવનાથસ્વામીને, (૩)
મભિનંદણં ચ-અને શ્રી અભિનંદનસ્વામીને (૪)
સુમઈં ચ-અને શ્રી સુમતિનાથસ્વામીને, (૫)
પઉમપ્પહં-શ્રી પદ્મપ્રભસ્વામીને, (૬)
સુપાસં-શ્રી સુપાર્શ્વનાથસ્વામીને, (૭)

જિણં ચ ચંદપ્પહં-અને શ્રી ચંદ્રપ્રભજિનને (૮)
વંદે-વંદન કરૂં છું.
સુવિહિં ચ - અને શ્રી સુવિધિનાથસ્વામી અથવા જેનું
પુપ્ફદંતં - બીજું નામ શ્રી પુષ્પદંતપ્રભુ છે તેમને, (૯)
સીયલ - શ્રી શીતલનાથસ્વામીને, (૧૦)
સિજ્જંસ - શ્રી શ્રેયાંસનાથસ્વામીને, (૧૧)
વાસુપુજ્જં ચ - અને શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામીને, (૧૨)
વિમલ - શ્રી વિમલનાથ સ્વામીને, (૧૩)
મણંતં ચ જિણં-અને શ્રી અનંતનાથ જિનને, (૧૪)
ધમ્મં-શ્રી ધર્મનાથસ્વામીને, (૧૫)
સંતિં ચ-અને શ્રી શાંતિનાથસ્વામીને, (૧૬)
વંદામિ-વંદન કરું છું,
કુંથું-શ્રી કુંથુનાથસ્વામીને, (૧૭)
અરં ચ-અને શ્રી અરનાથસ્વામીને, (૧૮)
મલ્લિં-શ્રી મલ્લિનાથસ્વામીને, (૧૯)
વંદે-વંદન કરું છું,
મુણિસુવ્વયં-શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીને, (૨૦)
નમિજિણં ચ-અને શ્રી નમિનાથ જિનને (૨૧)
વંદામિ-વંદન કરું છું.
રિટ્ઠનેમિ-શ્રી અરિષ્ટનેમિ (નેમિનાથ) સ્વામીને, (૨૨)
પાસં-શ્રી પાર્શ્વનાથસ્વામીને, (૨૩)
તહ-તથા,
વદ્ધમાણં ચ-શ્રી વર્ધમાન-મહાવીર સ્વામીને અને (૨૪)
એવં-આ રીતે,
મએ-મારા વડે
અભિથુઆ-સ્તુતિ કરાયેલા (તીર્થંકરો કેવા છે ?)
વિહુય-રય-મલા-કર્મરૂપી રજ (ધૂળ) અને મેલથી રહિત,
પહીણ જર-મરણા-જરા (ઘડપણ) અને મરણથી મુક્ત

ચઉવીસં પિ-આવા ચોવીશેય, (તથા અન્ય પણ)
જિણવરા-જિનેશ્વરદેવ
તિત્થયરા-તીર્થની સ્થાપના કરનારા-તીર્થંકર ભગવંતો
મે-મારા ઉપર
પસીયંતુ-પ્રસન્ન થાઓ.
કિત્તિય-વાણીથી સ્તુતિ કરાયેલા,
વંદિય-મસ્તકથી વંદિત,
મહિયા-ઈંદ્રાદિથી વિશેષ રીતે પૂજાએલા
જે-જે
એ-આ
લોગસ્સ-અખિલ લોક=સંસારમાં
ઉત્તમા-સૌથી ઉત્તમ-શ્રેષ્ઠ
સિદ્ધા-તીર્થંકર સિદ્ધ ભગવાનો છે, તે
આરુગ્ગ-આરોગ્ય=આત્મિકશાંતિ અને
બોહિલાભં-બોધિ-સમ્યગ્ ધર્મનો લાભ
સમાહિવર મુત્તમં-સર્વોત્કૃષ્ટ શ્રેષ્ઠ ભાવસમાધિ,
દિંતુ-આપો.
ચંદેસુ-ચંદ્રમાઓથી પણ,
નિમ્મલયરા-વિશેષ નિર્મલ,
આઈચ્ચેસુ અહિયં-સૂર્યોથી પણ અધિક
પયાસયરા-પ્રકાશના કરનારા,
સાગરવર ગંભીરા-સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રથી પણ વધારે ગંભીર,
સિદ્ધા-તીર્થંકર, સિદ્ધ ભગવંતો,
સિદ્ધિં-સિદ્ધિ (મોક્ષ)
મમ-મને
દિસંતુ.-બતાવો. (આપો)

પાઠ : છટ્ઠો : પ્રતિજ્ઞા-સૂત્ર

*** ('દ્રવ્ય થકી સાવજ્જ જોગ સેવવાનાં પચ્ચક્ખાણ')** - કાયાથી પાપકારી વ્યાપાર-પ્રવૃત્તિનો પરિત્યાગ કરું છું.
ક્ષેત્ર થકી આખા લોક પ્રમાણે - આખા લોકના પ્રમાણમાં.
કાળ થકી બે ઘડી ઉપરાંત ન પાળુ ત્યાં સુધી - તેનો સમય કેટલો ? બે ઘડી = ૪૮ મિનિટ. ઉપરાંત મારી ઈચ્છા પર્યંત.
ભાવ થકી છ કોટિએ પચ્ચક્ખાણ - મારા શુદ્ધ અંતઃકરણ વડે છ પ્રકારે પાપના યોગોને ત્યાગું છું.)

કરેમિ-કરું છું.
ભંતે !-હે પૂજ્ય ! (આપની સાક્ષીથી હું)
સામાઈયં - સામાયિક (કેવી સામાયિક)
સાવજ્જં-સાવદ્ય (સ+અવદ્ય= પાપ સહિત)
જોગં-વ્યાપારોનો
પચ્ચક્ખામિ.-પરિત્યાગ કરું છું. (ક્યાં સુધી ?)
જાવ-જ્યાં સુધી,
નિયમં-મારા (ધારેલા) નિયમની,
પજ્જુવાસામિ-ઉપાસના કરું છું, પાલના કરું છું, (ત્યાં સુધી)
દુવિહં-બે કરણને (આગળ બે કરણ અને ત્રણ યોગ બતાવે છે.)
તિવિહેણં-ત્રણ યોગથી
ન કરેમિ-સાવદ્ય વ્યાપાર કરું નહિ, (આ બે કરણ કહેવાય છે.)
ન કારવેમિ-બીજા પાસે કરાવું નહિ,

---

* (' ') કૌંસમાં આપેલ પાઠ સામાયિક વ્રતની વિશેષ સમજણ માટે આચાર્યોએ રચેલ છે.

મણસા-મનથી (આ ત્રણ પ્રકારના યોગ છે. બે કરણને
વયસા-વચનથી ત્રણ યોગથી ગુણતાં 'છ કોટિ' એ
કાયસા.- કાયાથી પ્રત્યાખ્યાન થયા.)
તસ્સ-ભૂતકાળમાં જે કાંઈ પાપ-કર્મો કરેલા હોય તેનું;
ભંતે- ! હે પૂજ્ય ! (ગુરુદેવ !)
પડિક્કમામિ-પ્રતિક્રમણ કરું છું.
નિંદામિ-આત્મ-સાક્ષીએ નિંદા કરું છું.
ગરિહામિ-ગુરુ-સાક્ષીએ ગર્હા કરું છું.
અપ્પાણં-મારા આત્માને તે પાપ-વ્યાપારથી
વોસિરામિ.-વોસિરાવું છું, દૂર રાખું છું.

પાઠ : સાતમો : શક્રસ્તવ - સૂત્ર

"નમોત્થુણં" ની વિધિ : -

(ડાબો ઢીંચણ ઊભો રાખી, જમણો ઢીંચણ પૃથ્વી પર સ્થાપીને, બે હાથ જોડી, મસ્તકે હસ્તાંજલિ અડાડીને ભાવવિભોર થઈને ગુણગ્રામ કરવા.)

પહેલું નમોત્થુણં શ્રી સિદ્ધ ભગવંતોને કરું છું.....

નમોત્થુણં-નમસ્કાર હો ('ણં' વાક્યના અલંકારાર્થે છે)
અરિહંતાણં - અરિહંત-
ભગવંતાણં. - ભગવંતોને. (ભગવંતો કેવા છે ?)
આઈગરાણં-શ્રુતધર્મની આદિ કરનારા, (પ્રથમ સ્થાપકો)
તિત્થયરાણં-ધર્મતીર્થ=ચતુર્વિધસંઘની સ્થાપના કરનારા,
સયં-સંબુદ્ધાણં.-પોતાની મેળે જ સમ્યગ્બોધને પામેલા,
પુરિસુત્તમાણં-પુરુષોમાં ઉત્તમ-શ્રેષ્ઠ,

પુરિસસિહાણં-પુરુષોમાં સિંહ સમાન,
પુરિસવર પુંડરિયાણં-પુરુષોમાં શ્રેષ્ઠ કમળ સમાન,
પુરિસવર ગંધહત્થીણં.-પુરુષોમાં શ્રેષ્ઠ ગંધહસ્તી સમાન.
લોગુત્તમાણં-લોકમા ઉત્તમ,
લોગનાહાણં-લોકના નાથ,
લોગહિયાણં-લોકના હિત કરનારા,
લોગપઈવાણં-લોકમાં દીપક સમાન,
લોગપજ્જોયગરાણં-લોકમાં જ્ઞાનનો પ્રકાશ કરનારા,
અભયદયાણં-અભયદાનના દેનારા,
ચક્ખુદયાણં-શ્રુત-જ્ઞાનરૂપી ચક્ષુના દેનારા,
મગ્ગદયાણં-ધર્મ માર્ગના દેનારા-દેખાડનારા,
સરણદયાણં-સર્વ જીવોને શરણ દેનારા,
જીવદયાણં-સંયમરૂપી જીવનના દેનારા,
બોહિદયાણં-બોધિ=સમ્યક્ત્વના દેનારા,
ધમ્મદયાણં-ચારિત્ર ધર્મનું દાન કરનારા,
ધમ્મદેસયાણં-ધર્મના શુદ્ધ સ્વરૂપનો ઉપદેશ આપનારા,
ધમ્મનાયગાણં-ધર્મ-સંઘ અને તીર્થના નાયકો,
ધમ્મસારહીણં - ધર્મરૂપી રથના સારથીઓ - સંચાલકો,
ધમ્મવર ચાઉરંત ચક્કવટ્ટીણં- ધર્મના સર્વથી શ્રેષ્ઠ, ચારે ગતિનો અંત કરવાવાળા, પ્રધાન ધર્મ-ચક્રવર્તી,
દીવોત્તાણં- સંસાર સમુદ્રમાં ડૂબતાં જીવોને દ્વીપ-બેટ સમાન,; રક્ષણ કરનારા,
શરણ ગઈ પઈટ્ઠાણં - ચાર ગતિમાં ઘસી પડતાં જીવોને શરણરૂપ, ગતિ=આશ્રયરૂપ, આધારભૂત,
અપ્પડિહય-વરનાણ - અપ્રતિહત-કોઈ પણ પદાર્થોથી હણાય નહિ. વિસંવાદ રહિત,

દંસણધરાણં- એવા શ્રેષ્ઠ કેવળજ્ઞાન-કેવળદર્શનને ધારણ કરનારા,
વિયટ્ટ છઉમાણં-છદ્મ અર્થાત્ ઘાતીકર્મથી રહિત,
જિણાણં-પોતે રાગ-દ્વેષને જિતનારા;
જાવયાણં-બીજાને રાગ-દ્વેષના જિતાવનારા,
તિન્નાણં-પોતે સંસાર સાગરથી તરી ગયેલા,
તારયાણં- બીજાને સંસાર સાગરથી તારનારા,
બુદ્ધાણં - પોતે જીવાદિ તત્ત્વોનો બોધ પામેલા,
બોહયાણં-બીજાને જીવાદિ તત્ત્વોનો બોધ પમાડનારા,
મુત્તાણં-પોતે કર્મોથી મુક્ત થયેલા,
મોયગાણં-બીજાને કર્મ-બંધનથી મુક્ત કરાવનારા,
સવ્વન્નુણં-સર્વજ્ઞ=લોકના સર્વ પદાર્થોને જાણનારા,
સવ્વદરિસીણં-સર્વદર્શી=સર્વ પદાર્થોને દેખનારા, તથ
સિવ-ઉપદ્રવ રહિત, કલ્યાણ સ્વરૂપ,
મયલ-અચલ=સ્થિર સ્વરૂપ
મરુય-અરુજ=રોગરહિત,
મણંત-અનંત=અંતરહિત,
મક્ખય-અક્ષય=ક્ષયરહિત
મવ્વાબાહ-અવ્યાબાધ=બાધા-પીડા રહિત,
મપુણરાવિત્તિ-અપુનરાવૃત્તિ=જ્યાંથી ફરી પાછું આવવું નથી.
અર્થાત્ જન્મ-મરણથી રહિત, (એવા)
સિદ્ધિગઈ નામધેયં-સિદ્ધિગતિ નામના, (મોક્ષ)
ઠાણં સંપત્તાણં-સ્થાન-પદને પામેલા,
નમો જિણાણં-જિનેશ્વર ભગવાનને નમસ્કાર હો,
જિય ભયાણં.-ભય માત્રનો વિજય કર્યો છે. (એવા)

બીજું નમોત્થુણં

બીજું નમોત્થુણં શ્રી અરિહંતદેવોને કરું છું....
નમોત્થુણં અરિહંતાણં ભગવંતાણં....સિદ્ધિ ગઈ નામધેયં (સુધી બોલવું પછી...)
ઠાણં-એ સ્થાનને (મોક્ષ)
સંપાવિઉ-કામાણં-પામવાના ઇચ્છુકોને,

ત્રીજું નમોત્થુણં

ત્રીજું નમોત્થુણં મારા (તમારા) ધર્મગુરુ, ધર્માચાર્ય, ધર્મોપદેશક, સમ્યક્ત્વરૂપી બોધિબીજનાં દાતાર, જિનશાસનના શણગાર એવી અનેક સર્વ શુભ ઉપમાએ કરી બિરાજમાન, જે જે સાધુ-સાધ્વીજીઓ વીતરાગદેવની આજ્ઞામાં જ્યાં જ્યાં વિચરતાં હશે, ત્યાં ત્યાં તેઓને મારી (તમારી) સમય સમયની વંદના હજો.

પાઠ : આઠમો : સમાપ્તિ-સૂત્ર

(૧)

દ્રવ્ય થકી સાવજ્જ જોગ સેવવાનાં પચ્ચકખાણ,
ક્ષેત્ર થકી આખા લોક પ્રમાણે,
કાળ થકી બે ઘડી ઉપરાંત ન પાળુ ત્યાં સુધી,
ભાવ થકી છ કોટિએ પચ્ચકખાણ કર્યા હતાં તે પૂરા થયાં. તે પાળુ છું.
એવા નવમા સામાયિક વ્રતના - અંગીકાર કરેલા સમભાવરૂપી સામાયિક નામના નવમા વ્રતના,
પંચ અઈયારા-પાંચ અતિચાર

જાણિયવ્વા-જાણવા યોગ્ય છે, પણ
ન સમાયરિયવ્વા-આચરણ કરવા યોગ્ય નથી.
તં જહા-તે અતિચાર આ પ્રકારે છે.
તે આલોઉં-તેની આલોચના કરું છું.
મણ દુપ્પણિહાણે-સામાયિકમાં મન માઠું પ્રવર્ત્તાવ્યું હોય,
મનના દશ દોષ લગાવ્યા હોય.
વય દુપ્પણિહાણે-સામાયિકમાં વચન માઠું પ્રવર્ત્તાવ્યું હોય,
વચનના દશ દોષ લગાવ્યા હોય.
કાય દુપ્પણિહાણે-કાયા માઠી રીતે પ્રવર્ત્તાવી હોય, કાયાના બાર
દોષ લગાવ્યા હોય.
સામાઈયસ્સ સઈ અકરણયા - સામાયિકની સ્મૃતિ ન રાખવી. સામાયિક કરી છે કે નહિ તેનો પોતાને ખ્યાલ ન રહ્યો હોય.
સામાઈયસ્સ અણવટ્ઠિયસ્સ કરણયા - અવ્યવસ્થિત - વેઠની જેમ, જેમ તેમ કરેલ હોય, સમય પૂરો થયાં પહેલા જ સામાયિક પાળી લીધેલ હોય.
તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં-તેનું મારું પાપ મિથ્યા થાઓ.

(૨)

સામાઈયં-સામાયિક
સમ્મં-સમ્યક્ પ્રકારે, ભલી રીતે
કાએણં-કાયા-શરીરથી
ન ફાસિયં-સ્પર્શ્યું ન હોય
ન પાલિયં-પાળ્યું ન હોય
ન તીરિયં-પાર ઉતાર્યું ન હોય
ન કિટ્ટિયં-કીર્તન કર્યું ન હોય
ન સોહિયં-શુદ્ધતા પૂર્વક કર્યું ન હોય

ન આરાહિયં-આરાધના કરેલ ન હોય
આણાએ-વીતરાગદેવની આજ્ઞાનુસાર
અણુપાલિયં ન ભવઈ-પાલન કરેલ ન હોય તો
તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં-તેનું મારું પાપ મિથ્યા થાઓ.

(૩) સામાયિકમાં દશ મનના, દશ વચનના, બાર કાયાના : આ બત્રીશ દોષમાંથી કોઈ દોષ લાગ્યો હોય, તો તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં.

(૪) સામાયિકમાં સ્ત્રીકથા, (બહેનોએ 'પુરુષકથા' બોલવું.) ભત્તકથા, દેશકથા, રાજકથા : આ ચાર વિકથામાંથી કોઈ કથા કરી હોય તો તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં.

(૫) સામાયિકમાં આહારસંજ્ઞા, ભયસંજ્ઞા, મૈથુનસંજ્ઞા, પરિગ્રહ-સંજ્ઞા : આ ચાર સંજ્ઞામાંથી કોઈ સંજ્ઞાનું સેવન કર્યું હોય, તો તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં.

(૬) સામાયિકમાં અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર, અનાચાર જાણતાં-અજાણતાં, મન-વચન-કાયાએ કરી કોઈ દોષ લાગ્યો હોય, તો તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં.

(૭) સામાયિક વ્રત વિધિએ લીધું, વિધિએ પાળ્યું, વિધિએ કરતાં અવિધિએ થયું હોય, તો તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં.

(૮) સામાયિકમાં કાનો, માત્રા, મીંડુ, પદ, હ્રસ્વ દીર્ઘ, અક્ષર, ગાથા, સૂત્ર : ઓછું, અધિક, વિપરીત ભણાયું હોય, તો અરિહંત, અનંત સિદ્ધ, કેવલી ભગવાનની સાક્ષીએ તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં.

સામાયિક ગ્રહણ કરવાની વિધિ

સૌથી પહેલા સ્થાન, આસન (પાથરણું), ગુચ્છો, મુહપત્તિ

આદિ તપાસી લેવા, ભૂમિનું ગુચ્છાથી યત્નાપૂર્વક પ્રમાર્જન કરી પાથરણું પાથરવું. પછી આસનથી જરા પાછળ અને પૂ. સાધુ-સાધ્વી અથવા ઈશાન કોણ તરફ મુખ રાખી, બન્ને હાથ જોડી ઊભા રહેવું. ત્યાર પછી **પાઠ ૧ થી ૪** સુધી બોલવા. પછી **પાઠ ૩** હોઠ, જીભ ન હલાવતાં થકાં મનમાં બોલવો. તથા **'તસ્સ મિ. દુક્કડં'** ને બદલે **"તસ્સ આલોઉ"** બોલવું. અને 'નમો અરિહંતાણં'' પ્રગટપણે બોલીને કાઉસ્સગ્ગ પાળવો. ત્યાર પછી **પાઠ '૫'**મો બોલવો. પછી ગુરુદેવ (બિરાજતાં ન હોય તો સીમંધર સ્વામી)ને સવિધિ વંદના કરી **પાઠ ૬** બોલવો. આ પાઠમાં જ્યાં 'કાળ થકી શબ્દ આવે ત્યાં જેટલી ઘડીનું સામાયિક વ્રત લેવાનું હોય. તેટલી ઘડી (૨, ૪, ૬) બોલવી. ત્યાર પછી આસન ઉપર બેસી ડાબો ઢીંચણ ઊભો રાખી **પાઠ ૭માં** બતાવ્યા પ્રમાણે ત્રણ ''નમોત્થુણં'' બોલવા.

સામાયિક પારવાની વિધિ

સમતાભાવમાં ઝૂલીને સામાયિકનો સમય પૂરો થાય ત્યારે પાઠ **૧ થી પાઠ ૫** સુધીની વિધિ ઉપર પ્રમાણે કરવી. આજ્ઞા લેવાની હોતી નથી. તેથી **પાઠ ૬** ને બદલે **પાઠ ૮** બોલવો. પછી આસન ઉપર બેસી ત્રણ ''નમોત્થુણં'' બોલવા. અંતમાં ત્રણ વાર 'નમસ્કાર મંત્ર'નું સ્મરણ કરવું.

॥ इइ सामाइयसुत्तं ॥